

ZELDA project is co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union.
Grant agreement no. 2019-1-IT02-KA2014-063370.

Bevezetés: Szükséges-e Cohen-Emerique megközelítésének módszertani innovációja?

Cohen-Emerique módszerének "hatóanyagai"

Margalit Cohen-Emerique csaknem negyven évvel ezelőtt alkotta meg interkulturális megközelítését, így mai szemmel nézve óhatatlanul is felmerülhetnek kétségek a hatékonyságát illetően. Az európai társadalmak demográfiai összetételét tekintve annyi minden változott az elmúlt évtizedek során (a módszer eredeti társadalmi kontextusa Franciaország volt), hogy a kultúrák közötti társadalmi dinamika is jelentősen megváltozott. A politikai kontextus sokkal polarizáltabb, az identitáspolitika¹ sajátos használata jellemzi, amely során az identitás veszélyeivel kapcsolatos érvek szavazatokat nyernek a bal- vagy a jobboldal számára. Végül a csoportok közötti dinamikáról való gondolkodásunk is megváltozott: az egyenlőtlenségeket, a rendszerszintű diszkriminációt illető növekvő tudatosság az interkulturalitás kritikusabb megközelítését követeli meg, egyre érzékenyebben figyelve arra a veszélyre, hogy kulturális tényezőkkel leplezzük a gazdaságban, a szegénységben vagy a szegregációban gyökerező jelenségeket. Működhet-e még ebben a teljesen más kontextusban is egy olyan módszer, amelyet mindezek előtt dolgoztak ki?

Ahogy a gyógyszereknek is megvannak a maguk "hatóanyagai" - azok az elemek, amelyek felelősek a gyógyszerek által kiváltott biológiai változásokért -, úgy a pedagógiai módszereknek is megvannak a sajátjai, csakhogy ahelyett, hogy a biológiánkra hatnának, a gondolkodásunkban, érzéseinkben vagy viselkedésünkben idéznek elő változásokat. Talán érdekes lehet, ha a Margalit Cohen-Emerique által létrehozott módszer ezen hatóanyagainak azonosításával kezdjük, még akkor is, ha nem tervezzük a módszer egészének részletes bemutatását.²

1. "Decentráció": Egy konfliktus vagy félreértés gyökereit a saját értékeinkben, normáinkban és reprezentációinkban kell keresnünk, ahelyett, hogy azonnal azt vizsgálánánk, mi "furcsa" a másokban. Ezen keresés során saját érzelmi reakcióink szolgálhatnak útmutatóul, és ez segíthet felismernünk, hogy érzelmi reakcióink nem a másik személy viselkedésének közvetlen következményei (azaz a másik személy hibája), hanem inkább annak a ténynek a

¹ Az identitáspolitika egy olyan politikai megközelítés, amelyben egy bizonyos nemhez, valláshoz, etnikumhoz, társadalmi háttérhez, társadalmi osztályhoz, környezethez [1] vagy más azonosító tényezőkhöz tartozó emberek olyan politikai programokat alakítanak ki, amelyek ezeken az identitásokon alapulnak. (legutóbbi hozzáférés 2021/12/07-én, https://en.wikipedia.org/wiki/Identity_politics oldalon)

² Kimerítőbb bemutót talál "Kompetencia keretrendszer"-ünkben.

következése, hogy az adott viselkedéssel kapcsolatban eltérő normák, értékek, elvárások vannak bennünk.

2. "A másik fél referenciakeretének feltérképezése": A módszer ahelyett, hogy könnyen hozzáférhető válaszokat kínálna, azon képességünk fejlesztésére invitál, miszerint megfigyelés útján, a társadalomtudományokban felhalmozott rendszerszerű ismereteket alkalmazva keressünk és vázoljunk fel alternatív magyarázatokat. Ez segíthet túllépni a másik félről alkotott első értelmezéseinken, amelyek gyakran sztereotípiákon és előítéleteken alapulnak, és amelyeket hajlamosak lehetünk összekeverni a valósággal ("A párizsiak nem csupán szerintem arrogánsak, hanem tényleg azok is").
3. "Negociáció": Arra ösztönöznék bennünket, hogy nézzünk túl a konfliktusban általunk és interakciós partnerünk által képviselt konkrét álláspontokon, és vizsgáljuk meg az összefüggéseket: milyen nagyobb rejtett érdekek (értékek, normák) húzódnak meg az általunk kifejtett álláspontok mögött? Lehetséges-e közös alapot találni ezen összefüggéseket szemlélve? Át tudjuk-e fogalmazni az álláspontjainkat az újonnan megtalált közös alap alapján?

A ZELDA partnerség úgy véli, hogy ez a három lépés továbbra is nagyon hasznos lehet a másik fél megközelítésének megértésében. De azt is hisszük, hogy a kontextusunkban bekövetkező fontos változásokat nem szabad egyszerűen elvetni, lényegtelennek titulálva, inkább külön meg kell vizsgálni, feltárva, hogy milyen alkalmazkodást igényelhetnek tőlünk, hogy a módszer valóban azt tudja elérni, amire hivatott: túllépni a merev elkülönítéseken azáltal, hogy erőfeszítéseket teszünk egymás megértésére és embertársként való elismerésére. A következőkben a változó kontextus három aspektusának feltárásával kezdjük. Ezután rendszerezett áttekintést nyújtunk arról, hogy a ZELDA partnerség tagjai milyen típusú módszertani újításokkal álltak elő, hogy a megközelítés naprakész maradjon.

Egy módszer fenntartása változó kontextusban

Az interkulturalitás demográfiai alapjának változása

A maga idejében a legtöbb kritikus incidenst, amelyet Cohen-Emerique elemzett, olyan kultúrsokk-élmények alkották, amelyeket a szakemberek a bevándorlókkal tapasztalták meg. Mára gyakran a második generáció tagjai váltják ki a kultúrsokk-élményeket. Nehéz friss adatokhoz jutni, de 2014-ben az EU lakosságának 6%-a volt olyan személy, akinek legalább egy szülője bevándorló volt. Az átlag nagyon eltérő valóságot takar, például abban az évben Franciaországban 14,3, Belgiumban 11, Olaszországban 2,5 és Magyarországon 1,5 százalék volt ez az arány. Azt is hozzá kell tennünk, hogy a 6%-os arány nagy része más uniós országokból érkező bevándorló. A jövőbeli tendenciák még nagyobb sokszínűséget hozhatnak: Franciaországban például az 1999 és 2019 közötti két évtizedben 19%-ról 28%-ra nőtt azoknak azoknak az újszülötteknek az aránya, akiknek legalább az egyik szülője az EU-n kívüli ország szülője. Cohen-Emerique az akkulturációval szembeni elvárásokat már érzékeny

ZELDA project is co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union.
Grant agreement no. 2019-1-IT02-KA2014-063370.

zónaként határozta meg. Mára még inkább figyelembe kell vennünk a bevándorlók második és harmadik generációs leszármazottainak identitásdinamikáját. Ez a változás az incidensek típusait tekintve nagyon is látható lehet, de a módszertan szempontjából nem érezzük, hogy sorsdöntő lenne. Akár egy adott kulturális identitás a kulturális félreértés gyökere, akár a csoportközi identitás vagy identitásváltozás dinamikája, a fent részletezett három lépés még mindig értékes útmutatót nyújt ahhoz, hogy a másikkal való közeledés során túllépjünk a pusztá sztereotípiákon és előítéleteken.

A sokféleséggel kapcsolatos társadalmi reprezentációk megváltoztatása

Európában és azon túl, az euroatlanti kulturális térben egyre erősödő polarizálódást látunk, amely az identitást állítja a vita középpontjába. Egyfelől felemelkednek azok, akik a jelek szerint eltökélten dobják le magukról a politikailag korrekt béklyókat és térnek vissza a feltehetően elavult kollektív identitásokhoz, az agresszív nacionalizmusban, a hagyományos nemi szerepekben, valamint a faj és az etnikum esszencialista felfogásában keresve a megváltást, a fehér felsőbbrendűség rég elfeledett vagy talán csak elfojtott szellemének visszatérésével. Másfelől az e fenyegetésekkel szembeni ellenállás hangosabb és elszántabb, mint valaha. A Black Lives Matter megmozgatta a fiatalok fantáziáját az Egyesült Államokon túl is. A dekolonizáció (oktatásunk, intézményeink és elménk) újra napirenden van, és nemcsak a radikális harcosok által szorgalmazott, hanem a támogató középosztály által nagyrészt elfogadott kérdés. Ezen összecsapások közepette egyre nagyobb a bizonytalanság: hogyan kezeljük a máságot úgy, hogy tiszteletben tartjuk a sokféleséget, radikálisan ellenezzük a rasszizmust, ugyanakkor nyitottan állunk a társadalmi párbeszédhez, hogy megakadályozzuk társadalmaink szövetének helyrehozhatatlan szétszakadását. Ezek nem csupán filozófiai és politikai kérdések, amelyek az akadémia magas szféráihoz tartoznak, és amelyekkel a politikai elitnek kell foglalkoznia. Ezek a földcsuszamlásszerű társadalmi és kulturális változások jól láthatóak a kultúrák közötti képzetekben. Korunk egyre nagyobb tudatosságot és jelenlétet követel meg a dinamikával szemben, amelyet élénk tár, és megköveteli, hogy állást foglaljunk olyan kérdésekben, mint az identitás vagy az együttélés multikulturális kontextusban, amelyek elkerülhetetlenül mindannyiunkat érintenek. Az oktatók gyakran válnak tanúivá a hallgatói csoportjaikban az identitás önkéntes vagy akaratlan fenyegetéseinek, anélkül, hogy tudnák, hogyan reagáljanak ezekre. Ami még rosszabb, előfordulhat, hogy a vihar szemében találják magukat, és rasszizmussal, szexizmussal vagy más kirekesztő magatartással vádolják őket anélkül, hogy megértenék, hogyan kerültek ebbe a helyzetbe.

Változó elvárások a képzetekkel szemben

Idő

Amikor Margalit Cohen-Emerique elkezdett képzéseket tartani szociális területen dolgozó szakemberek számára, 9-15 napja volt arra, hogy végigvegye módszerének lépéseit. Ma már csak kivételes esetekben áll rendelkezésünkre tíz nap a képzés megtartására. A legtöbbszörnek 3-5 nap alatt kell átadni a

ZELDA project is co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union.
Grant agreement no. 2019-1-IT02-KA2014-063370.

módszert. Az utóbbi időben pedig egyre több felkérést kapunk arra, hogy egynapos tudatosságnövelő foglalkozásokat tartsunk. A rendelkezésre álló idő ilyen mértékű szűkülése arra kényszerített bennünket, hogy újragondoljuk a pedagógiai célkitűzések prioritásait és azokat a módszereket, amelyek segíthetnek azok elérésében³.

Pedagógia

A neveléstudomány legújabb fejleményei egyre inkább tudatosították, hogy a tanulási eredmények nem annyira az oktató tevékenységétől, mint inkább a résztvevők tevékenységétől függenek (Barbier)⁴. Ezért az oktatók minden területen arra törekedtek, hogy a tanulási tapasztalatokat aktívabbá, élményszerűbbé tegyék. Ráadásul a mi interkulturális területünkön még egy okunk volt az élményszerűbb átalakításra. Ahogy a politikai korrektség iránti igény egyre szélesebb körben vált elismertté, és az ettől való eltérés büntetendővé vagy megbélyegzendővé ("rasszista", "szélsőjobboldali" stb.), az emberek igyekeztek megfelelni ennek az új elvárásnak, elsajátítva a szókincs egy részét, de leginkább úgy, hogy nem mertek a mögöttes kérdésekkel foglalkozni. Amennyiben a politikailag nem teljesen korrektnek tűnő vélemények vagy akár kérdések megfogalmazása egyre kockázatosabbá válna, logikus, hogy az emberek felhagynának kérdéseik nyílt feltevésével, még az interkulturális tréningeken is. Ez a felismerés arra készítetett bennünket, hogy újragondoljuk a képzéseinken javasolt pedagógiai tájképet. Talán az ezen szinten javasolt változtatások a leginkább figyelemre méltóak az eredeti módszerhez képest. Az eredeti képzés, Cohen-Emerique által javasolt, első két lépését nagyjából egy asztal körül ülő csoportnak lehetett volna átadni. Egyedül a harmadik lépéshez, a Negociációhoz javasolt komplex szerepjátékot, amelyet filmre vettek, majd elemeztek. Ma a saját tanulási útjainkon a színház, a mozgás, a szerepjátékok, a strukturált gyakorlatok és a filmek sokkal változatosabb tanulási élményt nyújtanak.

Célcsoportok

Interkulturális megközelítésével Cohen-Emerique elsődleges szándéka az volt, hogy megkönnyítse a szociális területen dolgozó szakemberek munkáját, és hogy hozzájáruljon ezáltal az etéren segítségre szoruló emberek pozitívabb fogadtatásához, ellátásához és támogatásához. Ennek megfelelően a módszert nem olyan oktatási eszköznek szánta, amelyet közvetlenül a bevándorlóknak és kisebbségek azon tagjainak a képzésében is lehetett volna alkalmazni, akik nem rendelkeznek szakmai háttérrel. Néhányunk számára azonban világossá vált a módszer milyen hatással bírhat, ha azt a nem szakmai

³ A háromnapos tanulási útvonalat lásd: "Rövid képzés az MCE-módszer alapján" LINK IO2

⁴ A tanulás mindig az oktató és a tanuló kezdeményezésének kombinációjaként zajlik (ezt tanítja nekünk a biológia is a "strukturális összekapcsolódás" fogalmával (Maturana-Varela), vagy a kvantumfizika, sőt talán még a költészet is. A képzési tevékenységek során a gondolkodási tevékenységek és a témához kötődő jelentéstulajdonítás révén aktivizálódhatnak vagy feltárolhatnak azok az alapfogalmak, amelyeket minden egyén le tud fordítani a saját valóságára. De ez még nem elég! Ha az emberre a maga teljességében tekintünk, akkor a gondolati tevékenység mellett az érzelmi szempontokat és a testi interaktivitást is fokozni kell. Véleményünk szerint csak így lesz a tanulás teljes, tartós, és ezért megismételhető és átadható is.

ZELDA project is co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union.
Grant agreement no. 2019-1-IT02-KA2014-063370.

közönség számára is hozzáférhetővé tesszük. Az interkulturális dinamika jobb megértéséhez vagy kezeléséhez szükséges eszközök felajánlása a bevándorlóknak és a kisebbségek tagjainak azt a benyomást keltheti, hogy ez egyúttal a felelősség áthelyezése, is jár: a már amúgy is nehéz helyzetben lévő csoportok tagjainak az államot képviselő szakemberekkel való kapcsolat kezelését is magukra kellene vállalniuk. Természetesen nem ez volt a szándékunk. Úgy gondoljuk azonban, hogy a megértés és az irányítás érzésének fejlesztése ösztönözheti az egyéni vagy kollektív ellenálló képességet. Ennek a meggyőződésnek megfelelően javasoltunk néhány olyan foglalkozást, amelyekről úgy gondoljuk, hogy a módszer "hatóanyagait" olyan emberek számára is átadhatják, akik esetleg nem a szociális vagy oktatási szektor szakemberei, vagy akiknek nincs tapasztalatuk a nyugati típusú felső- vagy középfokú oktatás terén.

Az eszköztár felépítése

A források hatóköre: a lépésekre vagy a módszerre, illetve az érzékeny zónákra összpontosítva.

Az ezen gyűjteményben kínált források két pedagógiai igény egyikét célozzák meg: vagy a módszer három lépésének átadását teszik hatékonyabbá, vagy egy érzékeny zóna dekonstrukcióját teszik interaktívabbá. Emiatt a módszertani papírok és feladatlapok vagy a módszer lépései (Decentráció, A másik referenciakeretének feltérképezése, Negociáció), vagy egy érzékeny zóna (hitrendszer, státusz, arc, gender) alá vannak besorolva.

A források típusai: módszertani papírok és tevékenységi lapok

Eszközkészletünk kétféle hozzájárulással szolgál: módszertani leírásokkal és tevékenységi lapok. A módszertani dokumentumok a módszer új kiegészítéseivel foglalkoznak, hogy az általunk azonosított konkrét érzékeny zónákkal (pl. hitbeli sokféleség és státusz) foglalkozzanak, vagy más meglévő módszerekkel való ötvözését vizsgálják (a fórumszínház használata). A tevékenységi lapok lépésről lépésre olyan konkrét foglalkozások leírását kínálják, amelyeket a módszer három lépésének valamelyikével vagy egy érzékeny zónával kapcsolatos képzési igények kielégítésére fejlesztettünk ki vagy alakítottunk át.

	Érintett lépés:	Módszertani leírás	Tevékenységi lapok: a foglalkozások gyakorlatias, lépésről-lépésre történő leírása.
MCE megközelítése szerinti három lépés egyikének	Decentralizáció		100% Bahiano (RUAH) Babelgium (CBAI) Cultionary (CBAI)

bemutatásához			Decentralizálás képekkel (Elan) Demechanizációs gyakorlatok (Artemisszio) Epitáfium (RUAH) Geolokalizációs térképek (RUAH) Jéghegy-modell és a kultursokk (Elan) Interkulturális tanterv (RUAH) A Lärmázás (RUAH) A facipő fája (RUAH)
	A másik fél referenciakeretének feltérképezése		Egy belga története (RUAH) Minták felfedezése (Artemisszio) A Sütitolvaj (Artemisszio)
	Negociáció	Fórumszínház alkalmazása MCE megközelítésében (Artemisszio)	Egy belga története (RUAH) A Tojásbiznisz (Artemisszió) Marais (CBAI) Egyeztetés a Fórum Színházzal (Artemisszió)
Érzékeny zónák tanulmányozása	Világnézet, racionalitás, hitrendszer	Vallási diverzitással történő munka (CBAI)	Vallási diverzitás a képzésben: hogyan találhatunk egyértelmű kritériumokon alapuló, negociációs megoldásokat? (CBAI)
	Státusz	Státusz- és hatalmi különbségek az MCE-képzéseken (Elan)	Identitáskör: a sokszínűség befogadása (Elan) Egy bátor és befogadó tanulási közeg megteremtése (Elan) Státuszmérő (Elan)

ZELDA project is co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union.
Grant agreement no. 2019-1-IT02-KA2014-063370.

			Wokeberg (Elan)
	Arc		Arcmunka (Elan)
	Társadalmi nem		Társadalmi nem és diverzitás (Elan)

